

Такі тавтологічні сполуки, як: *іскри-іскрища* [5, с. 82], *цвіт-медоцвіт* [5, с. 83], *ліс-переліс* [5, с. 85], *ясно-ясно* [5, с. 39], *сини-синочки* [5, с. 115], *видива-дива* [5, с. 190] переважно функціонують у народній творчості, а під її впливом – і в поетичних текстах. Завдання тавтології – затримати увагу на сказаному, увиразнити його, посилити емоційність і ритмічність мови: *А я з провинною-виною ховаюсь під джмелиним оком...* [5, с. 566].

Отже у ході дослідження можна зробити висновок, що важливим елементом структури художнього тексту є повтор. Проаналізувавши повтори в поезії І. Драча, констатуємо, що письменник широко використовує цей засіб.

Розглянувши повтори у збірці поетичних текстів “Берло” І. Драча, виявили, що переважають дієслівні та іменникові повтори, що виконують важливу текстотвірну функцію, а також творять численні стилістичні фігури, серед яких у збірці домінують асонанс, алітерація, тавтологія.

Все це підтверджує слова А. Ткаченка про І. Драча як “відчайдушного реформатора та новатора у сфері поезики”, адже для “художника не існує скнутих норм. Він — норма сам, він сам в своєму стилі...” [9, с. 7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови: навчальний посібник / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 2003. – 432 с.
2. Бекетова О.В. Фігури повтору та організаційні форми аргументації в текстах публічної мови (на матеріалі німецької мови) / О.В. Бекетова // Мовознавство. – № 4-5. – 1997. – С. 32-37.
3. Беценко Т. Тавтологія в українських народних думках / Т. Беценко // Українське мовознавство. – №30. – 2004. – С. 209-214.
4. Волинський П.К. Основи теорії літератури / П.К. Волинський – К.: Радянська школа, 1962. – 351 с.
5. Драч І.Ф. Берло: Книга поезій / Передм. І.М. Дзюби / І.Ф. Драч. – К.: Грамота, 2007. – 912 с.
6. Дудик П.С. Стилістика української мови / П.С. Дудик. – К.: Академія, 2005. – 368 с.
7. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
8. Синиця І.А. Лексичний повтор як засіб реалізації семантичної зв'язності тексту / І.А. Синиця // Мовознавство. – № 2-3. – 1994. – С. 56-60.
9. Ткаченко А.О. Художній світ Івана Драча / А.О. Ткаченко. – К.: Знання, 1992. – 48 с.
10. Федорів Я. Звуковий повтор як засіб впливу на слухача в ораторському дискурсі [Текст] / Я. Федорів // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка Сер. Мовознавство / редкол.: Д.Г. Бучко, В.І. Карaban, В.В. Левицький, В.В. Німчук та ін. – Тернопіль: ТНПУ, 2006 – Вип. 2(16) – С. 45-51.

Волошин І.

Науковий керівник – асист. Наливайко М.

ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ В ТВОРІ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО «ДВНАДЦЯТЬ, АБО ВИХОВАННЯ ЖІНКИ В УМОВАХ, НЕ ПРИДАТНИХ ДО ЖИТТЯ»

Односкладні речення як синтаксичні конструкції існують давно, у слов'янські мови вони, за дослідженнями науковців, прийшли ще з мови індоєвропейської [5, с.144]. Формування їх як окремого типу синтаксичних конструкцій відбувалося паралельно з двоскладними реченнями. Як зазначає О.С.Мельничук, односкладні речення є спеціальною формальною категорією, яка з'явилась одночасно з категорією двоскладних речень в результаті розвитку і формальної диференціації первісних, граматично не оформлених речень [5, с.144].

Незважаючи на давню історію, велику кількість присвячених їм праць односкладні речення, зауважує В.М. Брицин, залишаються найменш вивченими серед інших реченневих об'єктів [2, с.81]. У їхньому тлумаченні спостерігаються значні розбіжності не тільки серед представників різних мовознавчих напрямків, але й в працях, які ґрунтуються на однакових вихідних принципах аналізу синтаксичних явищ, зокрема в дослідженнях семантико-синтаксичного спрямування.

Історія односкладних речень цікавила багатьох дослідників як у минулому столітті, так і в наші дні. О.О. Шахматов, порівнюючи односкладні речення, залишив відкритим питання про те, які з них виникли раніше [7, с.31]. Існування в мові односкладних речень учений пояснює фактом мовного збігу в одному члені речення суб'єкта та предиката комунікації і таким чином

знаходить місце для односкладних і двоскладних речень у загальній системі мови на всіх етапах її розвитку [3, с.231].

Односкладними називають речення, які, не маючи окремого граматичного вираження для суб'єкта або предиката, представлені лише одним складом, тобто одним головним членом (поширеним чи непоширеним), який сам або разом із другорядними членами водночас називає предмет, явище, стан, дію і за допомогою граматичних форм слів та інтонаційних засобів установлює їх відношення до дійсності, тобто оформлює і предикативність, і модальність – необхідні ознаки будь-якого речення. Головний член односкладного речення своєю формою збігається або з присудком, або з підметом, а своїм значенням співвідносний з ними [1, с.89].

Ґрунтуючись на теоретичних положеннях праць «Сучасна українська літературна мова: Синтаксис» (1972), «Теоретична граматики української мови: Синтаксис» (2001) А. Загнітка та ін., виділяємо такі типи односкладних речень з урахуванням формально-граматичних і семантичних ознак: означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні, номінативні, які за способом вираження головного члена поділяються на дієслівні (означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні) та іменні (номінативні) речення.

Означено-особовими називаються одночленні речення, головний член яких виражається дієсловом у формі першої або другої особи однини чи множини і ця форма означає, що дію виконує мовець (мовці) або співбесідник (співбесідники) – я, ти, ми або ви [4, с.126].

Спостереження за функціонуванням односкладних означено-особових речень у романі Ірен Роздобудько засвідчує широку їх уживаність. Дані статистичної обробки віднайдених односкладних речень переконливо доводять, що саме вони є поширеними в творі. Ці реченнєві структури у видатної письменниці виконують різноманітні функції: допомагають розкрити внутрішній світ персонажа, висловити позицію автора, створити певну атмосферу. Їх можна розподілити за вираженням **дієслова першої особи однини** (*Вмикаю автопілот* [6, с.5]; *І просто намагаюся досить чітко переставляти ноги* [6, с.5]; *І ось їду в маршрутці, начеївши навушники й окуляри* [6, с.7]; *Дивлюсь у вікно* [6, с.7]; *Намагаюся не помічати, що на моє плече сперся той самий молодик із рожевими обличчям гумового пупса* [6, с.7]), **першої особи множини** (*Побачимо* [6, с.7]; *Давайте знайомитися* [6, с.14]) або **другої особи однини** (*Викликатимеш до себе пацієнтів* [6, с.6]; *Ну не сердься, заспокойся* [6, с.27]) **чи множини** (*Поки що ознайомтеся* [6, с.13]; *Сідайте* [6, с.14]; *Лягайте* [6, с.129]; *Уявіть-но: рівний диск, ніби вирізаний із синього оксамиту із лимонно-жовтою облямівкою, з довгим червоним носиком, котрий невтомно щось скльовує з підводної квітки* [6, с.150]) теперішнього або майбутнього часу. Аналіз означено-особових речень за метою висловлювання показав домінування розповідних, дещо менше зустрічається спонукальних та питальних речень (*Годину-дві порозмовляси – і вільна!* [6, с.6]; *Отже, почнемо все спочатку!* [6, с.46]; *Беру його й роблю перший обов'язковий дзвінок: «Люба, які в тебе плани на вечір?…»* [6, с.133]; *А тепер на що перетворилася?* [6, с.56]). Ці речення складають 36% від загальної кількості односкладних. Найбільш уживаними реченнями є ті, де головний член (присудок) виражений дієсловом першої особи однини. В більшості випадків, вони передають внутрішній стан головного персонажа, її думки, переживання.

Неозначено-особовими називаються одночленні прості речення з головним членом у формі дієслова третьої особи множини, що вказує на типового загальновідомого виконавця дії, напр.: *Народного вчителя по праву називають довіреною особою суспільства* (3 преси) [4, с.126].

Неозначено-особові речення зустрічаються в романі «Дванадцять, або Виховання жінки в умовах, не придатних до життя» менше, ніж означено-особові, але вони є важливими для творчої манери письменниці. Їх можна класифікувати за принципом, де головний член (присудок) виражений дієсловом у формі третьої особи множини **теперішнього** (*Нарешті у них стукають* [6, с.14]; *Як кажуть нині – позитивна* [6, с.29]), **минулого** (*Мене з дитинства напихали купою вітамінів!* [6, с.42]; *Після обіду до мене привели ще одну жінку* [6, с.63]; *Мене повели до зали для відвідувачів (звісно, й тут не обійшлося без грошей)* [6, с.54]; *Мене не помічали* [6: 110]; *Про мене не говорили* [6: 110]) або **майбутнього** (*І слів не знайдуть* [6, с.98]; *Можуть викинути в море* [6, с.102]) часу.

Неозначено-особові речення є менш поширеними, ніж інші, та вони виконують важливу функцію у розкритті сюжету роману «Дванадцять, або Виховання жінки в умовах, не придатних до життя». Їхня кількість складає 11%. Найбільш поширеними є речення, де головний член (присудок) виражений у минулому часі, тобто письменниця більше звертає увагу на те, що вже відбулося.

Узагальнено-особовими називаються одночленні прості речення з головним членом у формі дієслова другої особи однини, рідше третьої, другої або першої особи множини, якщо ця форма за змістом речення, за ситуацією мовлення означає дію узагальненої особи [4, с.128]. Цей тип речень не є характерним для творчої манери письменниці.

Безособовими називаються одночленні прості речення, головний член яких показує самочинне здійснення стану чи дії / безвідносно до певного суб'єкта-виконавця / й виражається безособовим дієсловом, предикативною формою на -но, -то або словом категорії стану [14, с.129].

Кількість безособових речень є найбільшою, тобто ми можемо говорити про їхню характерність для творчої манери письменниці. Їх можна поділити на речення в яких головний член (присудок) виражений **безособовим дієсловом** (*Мені страшно починати все заново* [6, с.41]; *Мене не лякало* [6, с.42]; *Мені хочеться дряпатися й кусатися* [6, с.50]; *Сьогодні мені не злетіти* [6, с.50]; *Мені вже трохи краще* [6, с.50]), безособовою дієслівною **формою на -но, -то**: *Мелодію розлило серед хлібів (Набагато більшого, ніж потрібно тобі!)* [6, с.25]; *Нехай їде спокійно, розвіється* [6, с.50]; *Потрібно з'їздити, подивитися* [6, с.56]), **дієсловами немає (нема), не було, не буде, при яких є додаток у формі родового відмінка** (*У мене ніколи не було друга* [6, с.38]; *Більше в мене нікого не було* [6, с.38]; *Поміж нами не було ані любові, ані ревности, ані двозначності, ані розпитувань чи словесного пікетування* [6, с.65]; *Тепер у мене не було ані грошей, ані чистої білизни* [6, с.87]), **неозначеною формою дієслова** (*Аби йти* [6, с.5]; *І треба ж було прожити таку кількість років, аби зрозуміти, що сенсу в житті немає* [6, с.6]; *Навіть спати перехотілося* [6, с.32]; *Відірвати погляд було неможливо* [6, с.45]; *Очі можна не розплющувати – все одно видно* [6, с.48]), прислівником (*Тихо* [6, с.48]; *Але як це важко* [6, с.49]; *Ні, справді* [6, с.50]; *Чудово!* [6, с.52]), **дієсловами треба, можна, жаль, слід** (*Треба було чимось зайнятися!* [6, с.47]; *Треба встати* [6, с.49]; *Обов'язково треба змусити себе піднятися, підійти до вікна* [6, с.49]; *Треба відчинити двері* [6, с.50]). Безособові речення є найбільш поширеними в аналізованому творі. Вони складають 40,5% від загальної кількості.

Номінативними називаються прості речення, головний член яких у формі називного відмінка іменника виражає буття предмета наяву або його образ, що постає в думках, спогадах та уяві [4, с.41].

Якісно-кількісний аналіз односкладних речень у творі Ірен Роздобудько засвідчує широку уживаність називних речень. Їх можна розділити на речення, де головний член (підмет) виражений **іменником у Н. в.** (*Основа!* [6, с.18]; *Хитрунка!* [6, с.27]; *Кров та нісок* [6, с.31]; *Може, вірус – грип якийсь, епідемія* [6, с.49]; *Око?* [6, с.49]; *Ембріон?* [6, с.49]; *Півроку* [6, с.49]; *Тиша* [6, с.56]; *І запах* [6, с.57]) та речення в яких **біля головного члена (підмета) є означення** (*Шість годин незрозумілого монологу* [6, с.17]; *Звичайна історія!* [6, с.23]; *Уперта, нерозумна селянка!* [6, с.27]; *Райський сад?* [6, с.49]; *Стара корова!* [6, с.50]).

Номінативні речення є не настільки поширеними, як безособові, але своїм значенням не поступаються їм. Їхня кількість – 12,5% від загальної. Більшість цих речень виражені іменником в Н.в.

Односкладні речення виконують у творі Ірен Роздобудько надзвичайно велике значення. Вони урізноманітнюють мовлення письменниці, увиразнюють ідею, яку авторка прагне донести до читача, допомагають заглибитися в зміст книги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис: Навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – К. : Вища школа., 2005. – 270с. – С. 89–105 с.
2. Брицин В. М. Односкладні речення в українській мові: до питання методології їхнього дослідження // Мовознавство, 2001, №3. – С. 81–87.
3. Історія української мови. Синтаксис / за ред. Г. П. Арполенко, А. П. Грищенко, В. В. Німчук, В. М. Русанівський, Г. Х. Щербатюк. – К. : «Наукова думка», 1983. – 503 с.

4. Каранський М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови: Навч. посіб. – К. : НМК ВО, 1992. – 400с. – С. 125–146.
5. Мельничук О.С. Розвиток структури слов'янського речення.- К.: Наукова думка, 1966. – 324 с.
6. Роздобудько І. Дванадцять, або Виховання жінки в умовах, не придатних до життя / Худож.-оформлювач І. В. Осіпов. – Харків : Фоліо, 2009. – 287 с.
7. Шахматов А. А. Синтаксис руського языка. – М. : Эдиториал УРСС, 1941. – 624с. – С. 32.

Волошин І.

Науковий керівник – доц. Розумович О. А.

ІДЕАЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО В ПОГЛЯДАХ ТОМАСА МОРА (ЗА КНИГОЮ Т. МОРА «УТОПІЯ»)

Томас Мор – представник доби Відродження, який наслідуючи мислителів античності запропонував своє ідеальне суспільство. Беручи приклад з Платона та його ідеї про ідеальну державу ми отримали новий план неперевіреного ладу, про який можна тільки мріяти. Люди в той час зрозуміли, що вони живуть не тільки в просторі, але і в часі.

В 1510 році Томас Мор почав роботу над «Утопією» («Золота книга, така ж корисна, як і забавна, про найкращий устрій держави і про новий острів Утопія») [4, с.81]. Живучи в епоху великих географічних відкриттів, коли на картах з'являлися нові землі, Мор запропонував читачам приєднатися до однієї з експедицій та познайомитися із мешканцями вигаданої ним держави, грецька назва якої «утопія» є грою схожих за звучанням: «неіснуюча країна», «благословенна країна». Так Мор відкрив «острівну» традицію в англійській літературі.

Учасники експедиції, про яку розповідає Мор, - реальні люди, котрі жили насправді. Серед них сам автор, його покровитель кардинал Мортон, голландський гуманіст Петро Егідій, Америкго Веспуччі, знайомий Рафаїл Гітлодей, від особи котрого і ведеться розповідь. Гортаючи твір багато читачів повірили в реальність такої країни та в її жителів. У застосованому Мором методі бере початок традиція знаменитих містифікацій у літературі [5, с.220].

Томас Мор висловив у своїй книзі думки про ідеально влаштовану державу і цим зробив великий вклад до роздумів про щасливе та справедливе життя. На його погляди вплинули легенди про «золотий вік» [4, с.81].

За літературною формою – це розповідь про подорожі в невідомі краї [10, с.338]. Твір поділяється на дві книги і будується як бесіда автора з досвідченим моряком Рафаїлом Гітлодеєм – ніби одним із супутників знаменитого мореплавця Америкго Веспуччі. Саме в уста Гітлодея автор вкладає найсміливіші думки і судження.

Мор спочатку написав другу частину – опис щасливої і процвітаючої держави утопійців, а потім створив діалог – обрамлення, в ньому головним героєм виступає сам автор [6, с.294].

У першій книзі йдеться про сучасний соціально-політичний лад країн Європи, передусім Англії. Співбесідники засуджують війни, паразитизм дворянства; вони розповідають про бідкування народу. Показавши всі вияви соціального зла і весь тягар скорбот, що його несе найбільша і найкраща частина людства, Мор розкриває в своїй книзі причину такої несправедливості та порочності існуючого суспільного ладу. «Де тільки є приватна власність, де все міряють на гроші, там навряд чи коли-небудь можливе правильне й успішне ведення державних справ», – зазначає Мор [10, с.338]. На його думку, благо для всіх можливе лише за умови повного знищення приватної власності.

В цій книзі я виділила слова, які на мою думку, є дуже доречними: «Король в первий же день вступлення на престол после свершения жертвоприношений дает клятву, что у него в казне никогда одновременно не будет больше тысячи фунтов золота или количества серебра, равного по цене этому золоту» [7, с.46]. Справді кожний правитель повинен перш за все думати про свій народ, а не про те, щоб «набити свої кишені багатством». Тільки дотримуючись запропонованого Томасом Мором правила голова держави буде думати про людей, про те, щоб їхнє життя стало краще, про те, щоб зменшити кількість злочинів і забезпечити суспільство усім необхідним для життя.

Томас Мор постійно зазначає, що Утопія – ідеальна країна, а її устрій найкращий. На його думку, усі повинні рівнятися до неї, брати приклад. А якщо виникають запитання, то він з